
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Origina cuvîntului rîie după Dl Burlă.

Intr'o notă la critica începută în potrive „timpurilor haotice“ din „Cultura“ No. 1 am zis că nu mă unesc cu metoda D-lui Burlă, nici cu închierea la care a ajuns D-sa. Acuma voi arăta pentru ce.

D-l Burlă arată că cuvîntul rîie se află la Macedonenii sub forma *ρᾶννι* ori *ρᾶννι*, adică rānia ori rrānie. Chiar de se va fi zicînd astăzi ast-feliu, totuși forma adevărată trebuie să fi fost rīnie. D-l Burlă ne spune că nu se află la Macedonenii sunetul *ī* făcut din *a* accentuat urmat de *n*, ci că iese înlocuit prin *ă* și anume întemeindu-se pe gramatica lui Diez pe care-l citează jos pe acea pagină. După cercarea ce am făcut cu un băiet nou venit din Macedonia la o pînerie aice în Iași, am aflat că zic pîni nu pîne și nu l'am întrebat, cum zic pîne ori pîne, ci am luat pînea în mîna și l'am întrebat: „Acesteia cum îi ziceți?“ și mi-a răspuns pîni. Afară de acestea zicea călcîniū nu călcăniū. Pe urmă un macedonean, D-l Tașcu Iliescu în „Ascăparea ali Dince“ întrebuițază *â* pentru *ī* așa că formele mîcăm, pîne se cetesc micăm, pîne.

Prin urmare forma românească comună iese rīnie, care s'a schimbat în dialectul în care *n* medial urmat de *i* plus altă vocală s'a prefăcut în o consonantă ori a pierit. Forma rīnie s'ar putea explica din *rania*, așa că la începutul limbei romine am putea presupune forma *rania* cum face și D-l Burlă.

D-sa căutînd să puie în legătură cuvîntul românesc cu formele *rogne* (franț), *rogna* (ital. etc) crede cu putință să se fi făcut *rogne* din *rania*. Pentru a dovedi această prefacere trebuia să arăte că *a* accentuat urmat de *n*, etc, etc, în sfîrșit în aceleași condiții ca cel din *rania*, se poate prefăce în *o*, D-l Burlă n'a îndeplinit această datorie. În adevăr din cît se poate vedea *rania* ar fi dat *raigne* în franțuzește, căci din *rana*, *lana* avem *raine*, *laine*; iar *n* medial urmat de *i* plus *a* s'a prefăcut în *gn*. În italienește din *rania* s'ar fi făcut *ragne*. Pe urmă Brachet spune în dicționarul său etimologic că forma franțuzască veche a fost *roigne* și arată că după fonetica franceză poate veni cuvîntul din *robiginem*. Dacă are Brachet dreptate pentru franțuzește, și dacă *rogna* italie-

nesc se poate explica după fonetica limbei respective, nu cercetez. Destul că din rania nu se pot explica celelalte forme romanice și nici nu știm dacă cuvintele din acele limbi (rogne, etc) au legătură de înrudire cu al nostru.

Prin urmare nu mă unesc cu metoda urmată de D-l Burlă, pentru că a părăsit din vedere că fără de regule fonetice nu putem primi vre o schimbare și nu mă unesc cu închierea D-sale nedovedită, cum că poate fi legătură între cuvântul rîie, rînie, și cele din alte limbi romanice: rogne, rogna, etc.

Ca greșală de metodă privesc și chipul cum se încearcă D-l Burlă a dovedi că un o original a trecut adese ori în dialcctul daco-romin în î, după dînsul a urmat un n. Din exemplele aduse în fontana, o de după f iese neaccentuat și nu ne-a dovedit D-l Burlă că n'a trecut mai întâiu în u; gutiie are altă meteahnă anume un g în loc de c, lucru neobișnuit în românește; cuvîntul plămîie are întâiu o piedecă la o accentuat urmat de n, care se prefăcù în u și încă din vechi timpuri. Despre alămîie avem de adus înnainte că-î cuvînt strein și că are și alte gîmboase printrînsul, de pildă de ce alămîie și nu alimîie cu i după l, pentru că nu-î regulă în românește să se prefacă i în ă și încă în asemenea poziție. Așa că nu a dovedit D-l Burlă prefacerea lui o+n în în. D-l Lambrior a dovedit că o nasal accentuat din forme că domb, potong, etc precum și din pone, lonă, etc (făcute din p a n e, l a n ă înnăuntru limbei romîne) s'a prefăcut în î; dar de aice nu vād vre un chip de a legă formele romanice cu o (rogne, rogna, etc.) de ale noastre, căci schimbarea lui a în o nazal s'a întîmplat după amestecul Romînilor cu Slavii și nu încă de pe la începutul limbei.

Cum că D-l Cihac n'are dreptate, iese sigur, pentru că înnainte de toate n'a ținut samă de forma rînie, pe care poate nu o cunoștea.

Ioan Nădejde.

Călătoria Popei

Anecdotă populară.

Popa avea nevoie de dus a doua-zi demineată la tîrg, dar a doua-zi trebuia să slujască, nu se putea. Să

slujască, se întirziea, că târgul așa-î treaba lui, demineată iese ce iese. Slujba, nu-î vorbă, ar fi făcut'o bietul popă cu amîndouă mînele, d'apoi pîrdalnicele de păcate nu-î dădeaŭ răzbun; că dacă ieră popă, ieră pentru beserecă, iar a casă avea și iel femees și copii ca și ori-care om. Chiar singur zicea că-î păcat să lese besereca ne slujită, dar să n'ai parte măcar de-o zi de târg, apoi la ce dracul mai trăești pe lume?!

Ca să poată face și slujba și târgul să nu-l scăpe, se pune sara la cale cu dascălul, să toace mai de demineată.

Dascălul se prinde și popa se duce mîngîiat a casă.

„— Mulțămesc lui D-zeu și sfîntei zile de mîine că „mi-au ajutat să-mi pun treaba la cale, zicea iel. Mîine „voi face slujba mai din fugă, ce-î de făcut?!. Ierte- „mă și D-zeu acum. Altă dată voi face-o cit de lată. „Știu că n'are să mă ieie dracul chiar mîine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

A doua-zi cînd resărea luceafărul, dascălul ieră la beserecă.

Dascălul, înse avea un porc crescut săracuț fără de mamă și așa de blind că se ținea de dînsul ori unde se ducea, măcar că ieră cit mi țî-î juncanul.

Cînd s'a dus dascălul la beserecă, porcul s'a luat și iel după dînsul. Întră dascălul în beserecă, întră și porcul. Dascălul apucă pe scări în clopotniță porcul rămîne jos în tinda beserecei. Se uită într'o parte se uită în alta: locul nu-l cunoștea, pe dascăl nu-l vedea unde s'a prăpădit; besereca la cea mai mică grohăitură resuna de gîndea că-l prăpădește. Ședea bietul porc cum îl apuca-se vremea, cu rîtul cam în sus, spărieat și așteptă să vadă în cotro s'o croească.

Tocmai în vremea asta vine și popa zicînd din gură obicinuita rugăciune a intrării în beserică: „Ușa mi-lostivirei deschide-o nouă, Născătoare de D-zeu...“, pune

mîna pe uşă şi cînd împinge, porcul din beseracă trînteşte o pufnătură zdravănă, şuşti! pe uşă şi umflă pe popa călare.

Cînd s'a văzut popa pe 'ntunec luat pe sus, bucuria lui!!!... Gîndiţi că-i mai putea trece lui prin gînd porcul dascălului; ori s'aştepta să-l ducă la colaci calzi?!.. Vai de sufletul lui! Nu mai ştie pe ce lume iese. Gîndea că i s'a împlinit veleatul.

— Remii dascăle sănătos, că pe mine m'a luat dracul, strigă popa afără din sine.

Porcul la fugă..... Iar dascalul din clopotniţă nici cu spatele nu ştie în ce slujbă-i intrase porcul.

T. D. Speranță.

Studiul științific al limbei romîne

(urmare)

R începătoriu se păstrează neschimbat, de pildă: riu din rivus, rar din rarus, roșiū din rosio, etc.

În unele dialecte românești r de la început se așpirează, așa în loc rîpesc se zice hrîpesc, tot astfel din rîleț s'a făcut hrîleț apoi hîrleț. În Cazanica lui Varlaam tipărită în Moldova pe la 1643, se găsesc forme ca rrea, rrasă; în documente din vremea lui Matei Băsarab se cetește rrupe, rriuri; la Macedonenii se zice rrău, rroș, rrădășină, etc. Din pildele aduse urmează că r începătoriu n'a rămas neschimbat în toate dialectele românești.

R mijlociu adevăratu între vocale se păstrează, afără de cînd iese urmat de i plus altă vocală, precum: pieriū-pieiū, ceriū-ceiū, sariū-saiū. A mai căzut în vre un dialect și cînd iese urmat de un simplu i, precum dovedesc forme ca: pierire-pieire, sarisai, pieri-piei, etc.

Ieste greū de hotărit ce parte să facem dialectelor și ce parte analogiilor în această pierdere a lui *n* și *r* înaintea de *i* neurmat de altă vocală. O formă ca *cu-vîntul a i* în loc de *a n i* înmulțitul de la *a n*, întrebuintată cel puțin în Moldova de sus nu se poate explica de cît printr'un dialect în care să fi fost lege prefacere lui *n* medial în *i* consonant, cînd ieră urmat de *i* simplu. În acel dialect ieraū foarte potrivite formele: *ții* din *țin i*, *pui* din *pun i*, *vii* din *vien i*, *vin i* etc; deși toate aceste forme afară de *ai* se pot explica prin influință persoanei întâiū: *țiiū*, *puiū*, *viiū*, etc. Pentru *r* lucrul ieste și mai greū, exemplul cu *fărină* ar dovedi căderea lui *r* înaintea de *i*, dar dacă se va fi întimplat mai întâiū prefacerea lui *r* în *n*, atunci ar stă alătura cu *a n i*. Forma *fă n i nă* ieste întrebuintată prin Transilvania, căci o găsim în Moldova de sus întrebuintată într'o satiră împotriva Ungurenilor:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ungurean cu sucman scurt
Nu șide'n Moldova mult!
Du-tă, du-ti'n țara ta
Și-ți minîncă fănină
Și-ți tochești slănină, etc.

* * *

Iod palatal.

În limba latină nu se cetea *judico*, *jugum* cum le cetim noi acuma, ci *iudico*, *iugum*, adecă cu un *i* consonant. Acest iod palatal începătoriū s'a prefăcut în limba romînă în unele dialecte până la *j*; în altele s'a prefăcut în *ge*.

Din *iudico* (pop) s'a făcut *giudec* și *judec*.

iuro (pop) s'a făcut *giur* și *jur*, etc.

Formele cu *ge* se află în dialectul moldovenesc, iar cele cu *j* la Muntenii și în limba literară.

După D-l Lambrior formele cu j au trecut prin cea cu ge, așa că în această privință dialectul moldovenesc, cel de la Măhaciū etc n'ar îmfațoșă forme mai vechi.

Iod mijlociu s'a prefăcut de asemenea în ge apoi în j; une ori înse s'a vocalizat ori a pierit, de exemplu din Majus s'a făcut Maiū (numele lunii), a jectare, aieptare.

Cu acest prilej se întinde D-l Lambrior în cursul D-sale asupra formei mare (adj). De unde ne vine acest cuvânt? D-l Lambrior îl explică din majorem cecit maiorum. Intr'un dialect s'a făcut din picioare ori picioare forma muntenească picere; tot în același dialect se va fi făcut din maiore sau maioare, maiere ori maere. Cum că forma mare ori maire a fost în românește, dovedește D-l Lambrior din niște însemnări ale unui bulgar Șoimirovici, care a făcut ceva cercetări asupra limbei romine pe la 1650. D-l Hjidău a citat în Arhiva istorică o listă de cuvinte romine puse de Șoimirovici față în față cu cele latinești între aceste cuvinte se află și Maire=Major. D-l Lambrior mai spune că forma maire se afla la Macedonenii și acuma. Cum s'a făcut din maire, mare nu știm. (Pentru lista lui Șoimirovici, vezi pag. 55 I p. II din Arhiva istorică a României.)

Consoane guturale și palatale.

C înaintea de a, o, u remas neschimbat și când ieră începutoriu și când iera mijlocul, precum: carne din carnem, coc din coquo, cu din cum, păcat din peccato, acul din aculu; păcurariu din pecorariu, etc.

C începutoriu sau mijlociu urmat de e sau i simplu s'a prefăcut încă din latinește în che, chi cu un c palatal, apoi în limba romină che, chi a trecut în dialectul macedonian în țe, ți, iar la noi în ce, ci. Exemple: facet — fațe și face, cerbum — țerbu și cerb; facis — fați și faci, etc. Dl. Lambrior crede

că la toți Romîni a fost mai întăiū ț apoi din acesta s'a făcut ce în dealectul de la noi. D-l Hîjdău crede că la toți Romîni a fost mai întăiū ce apoi din e e s'a făcut la Macedonenî ț și anume întemeindu-se pe un hrisov de la Ștefan Dușan, despotul Serbilor, de pe la începutul veacului al XIV-lea crede D-l Hîjdău că prefacerea lui c e în ț s'a întîmplat după începutul veacului al XIV-lea. În adevăr în hrisovul lui Dușan se află ce, numai trebuie de știut dacă Romîni de pe lângă Scutari vorbeau dialectul macedonean, singurul lucru hotărîtoriu ar fi chipul cum a fost tratat un ce slav înainte de i sau e, a fost păstrat ori s'a prefăcut și iel în țe la Macedonenî. Ceva care vorbește pentru părerea D-lui Hîjdău ieste că ț făcut din t s'a păstrat și la noi și nu vedem de ce nu s'ar fi prefăcut și iel în ce o dată cu cel făcut din c, după D-l Lambrior. De ce s'ar fi făcut din fa ț i, fa c i și nu s'ar fi făcut și din to ț i, to c i, etc?

O prefăcere a lui c în începătoriū ori mijlociū nu s'a întîmplat în românește. Forme ca vitrig, aprig se explică prin schimbarea sufixului ic cu ig slav, tot așa și în băltag în loc de băltac, o schimbare fonetică n'a avut loc.

C începătoriū său mijlociū urmat de i plus altă vocală s'a prefăcut în ț. Exemple: glacia — gliăție, ghieațe; acia — ațe; licia — ițe; socio — soț, etc.

G fie începătoriū, fie mijlociū se păstrează înainte de a, o, u. Exemple: găină din gallinam, etc.

G fie începătoriū, fie mijlociū s'a prefăcut încă din latinește în ghe, ghi înainte de e sau i; apoi ghe, ghi s'au prefăcut în dz la Macedonenî și în ge, gi la noi. Exemple: generum — dziner și ginere, etc. care din aceste sunete dz sau ge ieste mai vechiū nu știm. Lucrul ieste încă încurcat.

Dintre consoanele simple a mai ramas h, acesta s'a pierdut în românește: habeo, abio, aibū. etc. În alte numere voiū vorbi despre grupele de consoane și

voii sfirși fonetica românească, după D-l Lambrior.

(Va urmă).

I. Nădejde.

POLIANDRIE.

Poliandria ie soiul acela de căsătorie în care femeea are mai mulți bărbați. Acest obiceiü ie mult mai puțin răspîdit de cît celelalte soiuri de căsătorie. Cît despre gradul social, poliandria poate fi pusă între promiscuitate și poligamie. În chestiunile sociologice faptele sînt ce sînt, teorie mai nu se încap. Eschimoșii sînt și poliandri și poligamii. În insulele Marchize ierau femeii poliandre. De pe la Ceilan și până la Tibet cea mai mare parte dintre locuitorii de jos, cari sigur se trag din rasa veche băstinașă, sînt poliandri. Pe coasta Malabarului în insula Ceilan sînt triburi la cari poliandria se găsește sub deosebite chipuri. „Negrii din pătura cea mai de sus din Malabar, femeea are de obiceiü cinci ori șese bărbați; și are voie să-și iea zece până la doi-spre-zece; cu fie care locuește pe rînd cîte zece zile. Aceste gospodării așa de ciudate trăesc de obștie în cea mai depmă înțelegere. Fie care bărbat are voie să fie părtaș la mai multe gospodării de felul acesta.“ Cu alte cuvinte un felü de poliandrie amestecată cu poligamie. La Todai o fată măritată cu un bărbat ie de drept și femeea fraților mai micü ai lui. Cel întăitü cöpil născut ie al fratelui celui mai mare.“ Pe la nordul Indiei găsim iear poliandrie. Chiar în codul Braminic al lui Manü, ie cam stîngaciü versul care dă voie fratelui a fecundă cumnata stearpă, o putem chiar privi cu o urmă de poliandrie.

„În Himalaiea tibetauă și în Thibet, fetele sînt foarte slobode înainte de măritare fără ca numele să le fie cît de puțin pătat. Poligamia nu ie oprită dar de domnit, domnește poliandria. Toată cerimoniea căsătoriei nu ie de cît o simplă învoeală înaintea martorilor și despărțeniea ie gata îndată ce se învoiesc soții.

„Lamii (cari sînt o castă de călugări budhiști) fug de femeii. În ochii lor, în ai funcționarilor înnați și chiar în ai multor dintre tibetani, căsătoriea ie lucru îngrozitorü și rușinos. Ie știut că aceasta iera și părerea S-lui Pavel. În Tibet numai poporul de jos slujește la nestîngerea neamului. Bărbații se întovărășesc mai mulți pentru a ținea o casă. De obiceiü tovarășii

sînt frați și cel mai mare alege o femeie pentru toți. Copii numesc tată ori pe cel mai mare ori pe toți. Adevărat poliandria ie însoțită de poligamie. Bărbații tovarăși locuiesc de obicei în casa femeiei, copiii moștenesc pe mamă, și în viață sînt proprietatea ie. Cu toată poliandria, femeia tibetană ie muncitoare, țese, muncește la cîmp, precupește și se silește să placă tuturor bărbaților săi. Aice poliandria ie așa de înrădăcinată că nici nu înțelegeau pe V. Jaquemont, cînd îi întrebă dacă ținînd femeia mai mult la unul de cît la altul nu se iscă sfezi.“

„În unele regiuni din Himalaia, Arienii din India au primit poliandria tibetană, femeile sînt curat o marfă. Vînd fetele cu bucurie, și mai că li ie scîrbă să cumpere; fratele mai mare cumpără o femeie pentru toți cei mai mici. Aice ca prețutindinea femeile nu sînt de felii jiguite de aceste obiceiuri, nu ie vre o sfadă pentru copii; cel întâiu ie al celui mai mare și așa pe rînd.

Urmă de promiscuitate trebuie să fie și obiceiul de a se prostituî în templul vre unei zeițe; și pe cari îl găsim așa de des la popoarele vechi. „La Babilon o lege dată de un oracol poronca: ca măcar o dată în viață femeia trebuie să se prostituească străinilor în templul M y litei pentru un preț cît de mic. Numai după aceea putea trăi cinstită. La Cipru fetele trebuia să meargă pe termenul mării și să se prostituească străinilor.“

În Lidia și în Armenia preutesele singure avea un feliu de privilegiu deosebit de a fi poliandre; în unele părți ale Mediei ieră o cinste pentru femeie de a avea măcar cinci bărbați. (Strabon XI).

Selbatecii din insulele Canare ierau poliandri. Strabon povestește că în Arabia fericită femeile avea cîte mai mulți bărbați. În o epopee indiană se vorbește de o prințesă care ieră mărîtată cu cinci frați. Cezar povestește că Bretonii vechi ierau poliandri.

Și în științele sociale ca și în celelalte se găsesc forme regnate, altele mai puțin regulate, iar unele chiar monstruoase și după cum în acelea ie greu de găsit și talmăcit pricina tot asemenea ie și în cele sociale. Așa de pildă s'ar crede poate că poliandria ie din lipsă de femei, cu toate acestea nu pare a fi așa căci o găsim și la triburi în cari nu ie lipsă de femei; ori că ar veni din pricina sărăciei materiale, dar cum explicăm faptul că o găsim și la cei cuprinși ori chiar bogați. Spencer zice că poliandria ie un tip de căsătorie de pe cînd încă nu ierau regule sociale, și că a trăit numai pentru că celelalte forme de căsătorie n'au putut prinde loc, cum s'ar zice n'au găsit pămînt

potrivit așa că n'aū putut învinge pe cele vechi. Se știe cât de greu pierd popoarele obiceiurile.

Forma de poliandrie cînd femeea are mai mulți bărbați și bărbatul mai multe femei ie cea mai apropiată de promiscuitate, cum de pildă la Nairi. Ie de mierat că încă s'aū păstrat asemenea căsătorii, de vreme ce logic sînt păgubitoare urmașilor. Ca și la promiscuitate copilul nu-și cunoaște tata; ie un pas aice căci il poate presupune măcar de pe as-mănare ori de pe spusele mamei, puțin folos înse de vreme ce bărbatul ie încurcat în mai multe gospodării. Cînd poliandria nu ie amestecată cu poligamie ie un pas pentru urmași cari de sigur vor fi mai bine îngrijiți. Pasul ie încă mai bine simțit cînd bărbații unei femei sînt cu toții frați, așa că fie care copil ieste cel puțin nepot al bărbaților și sentimentul de familie se desvălește mai mult.

Puțin se poate spune despre înriurirea ce are poliandria asupra societății. A te aruncă să faci teorii în sociologie ie aproape ca și cum te-ai aruncă pe mare fără a cunoaște locurile dăunătoare, așa că la fie care clipală poți fi sfărmat. Un lucru ie înse sigur, adecă că sînt societăți în cari nu pot avea ființă de cit unele soiuri de căsătorie. Așa în Tibet care ie o țară neroditoare ar fi cam greu de ridicat, familii numeroase. Mulți misionari încuviințază poliandria, căci alt-feliu, zic iei, ar trebui să fie necontenit războae.

Un lucru înse ie sigur: că starea femeii în acest soiū de căsătorie numai bună nu ie, a sluji la atîția stăpîni ie lucru cam greu. Am văzut că bărbații se întovărășese ca la nu negoț, la căsătorie, și pun mîna de la mîna de cumpără o femeie, așa că ie ie lucrul bărbaților. Tot deauna ie privigheată, de lipsește unul, remîne altul, ceea ce face pe un scriitoriu să zică că ie o fericire pentru femeie de vreme ce are hojma cine să-î'tie „companie.” Asemenea companie cred înse că nu ie de dorit nici dușmanilor. Ar fi o greșală de crezut că poliandria ie un semn de neatîrnare pentru femeie, din contra ie ie robită mai reū, are vieață mai grea de cit în alte întîmplări.

Sofia Nădejde.

Timpurile haotice.

(sfîrșit).

Ce se va întîmpla după stingerea sistemelor planetare din calea laptelui? De uude se formase ne-

buloasa găzoasă din care, după teoria lui Laplace, ne-am explicat formarea sistemelor planetare ce alcătuiesc acuma calea lactelui? Mulți au stat locului și n'au găsit răspuns la amândouă întrebările de mai sus; alții înseamnă au luat samă că din pricina atragerii trebuie să se ciocnească între sine sorii stinși și prin urmare din acele ciocniri numeroase și foarte puternice se va face materia cel puțin în stare găzoasă. Ieste cu puțință ca să se întâmple asemenea mișcări în cit chiar atomele să se desfacă în eter și iar să se formeze mai târziu. S'ar putea deci ca materia ordinară să iee din cînd în cînd forma de eter.

Din nebuloasele formate astteliu se vor forma cum am arătat sisteme planetare și din nebuloasa găzoasă se va forma nebuloasă rezolubilă cum iese calea lactelui.

Se petrec aceste fenomene fără să se întrunească vre o dată toate nebuloasele între dinsele, adevărat calea lactelui se preface din rezolubilă în nerezolubilă cum și din potrivă fără să se unească cu alte nebuloase de felul ei? Nu știm. Poate că prefacerea în eter are loc numai cînd se ciocnesc corpurile din nebuloasele ce formează o insulă.

După ce știm că toate fenomenele din natură se petrec după legi fatale nu poate fi îndoială că ori de cîte ori se va mai forma o nebuloasă nerezolubilă în totul asemănătoare cu cea din care s'a făcut calea lactelui, se va forma și un sistem planetar ca al nostru și că atunci toate fenomenele ce s'au petrecut de la începutul sistemului și prin urmare că ființele viețuitoare, negreșit și oamenii se vor arăta la vremea cuvenită, toate fazele prin care a trecut omnia se vor mai repeta și noi chiar vom mai trăi o dată și încă în totul așa cum am trăit și acuma. Fiind că timpul iese nemărginit, asemenea nebuloase se vor întâmpla de nenumărate ori în viitoriu și de bună samă se vor fi întâmplat și în trecut.

Așa iese în timp, în spațiul nemărginit încă ar fi așa dacă materia va fi fiind nemărginit de multă. Atunci în

fie care insulă de eter vor fi sisteme planetare ca al nostru și anume în deosebite faze; dar îndată ce o nebuloasă ar fi apucat pe calea pe care a apucat a noastră ar fi neștiințific a presupune că se poate ca acei asemenea nouă să aibă altă soartă în acele sisteme.

Cea mai strălucită urmare ce putem scoate din facerea și peirea lumilor iese o dovadă că nu iese D-zeu. În adevăr numai să ne întrebăm la ce a fost folosit și vor folosi neamului omenesc toate strădănuințele pentru întemeierea unei civilizații statornică pe dreptate, dacă oamenii cu toată civilizația lor vor pieri cu desăvârșire? La ce atîta chin, atîta durere pentru a ajunge la nimicire? Dacă nu-i D-zeu, atunci n'avem de ce ne miera de soarta fără de înțeles a omenirii, căci cu materia în mișcare iese de prisos orî ce vorbă și lipsa de judecată și de plan în lume se vede ușor. Morala ce o tragem iese că noi trebuie să căutăm, cît vom putea ca timpul fericirii pentru omenire să fie dacă nu pentru noi, măcar pentru copiii noștri. Să ne folosim de clipa ce ne iese dată.

Acuma să ne întoarcem și la greșele D-lui Beldiceanu.

La pag. 21 numește particulele de eter atome și pe atomele cunoscute sub acest nume, molecule simple și ne spune că tenuitatea iese o proprietate a atomelor de eter.

La pag. 29 găsim că admite împreună cu d'Assier că vibrațiunile longitudinale ale eterului pricinuesc căldura și cele transversale lumina. Pe cînd acuma se admite că aceleași vibrațiuni pricinuesc o senzație sau alta după organele asupra cărora lucrează.

La pag. 22 jos admite explicarea atragerii după d'Assier. Acesta își închipuie că soarele înaintînd în spațiu lasă în urmă o rărîre de eter și că toate planetele sînt împinse de eterul mai îndepărtat și prin urmare mai des în go'ul de care am vorbit. D-l Beldiceanu acuma și d'Assier în vremea lui nu bagă de samă că da-

că cele ce spun D-lor ar fi adevărate, ar trebui ca corpurile aflătoare în partea în cotro înaintează soarele să fie respinse de eterul îndesit, pe cînd fenomenele se explică parecă s'ar atrage materia ordinară după legile statornicite de Newton și nu ca și cum cînd s'ar atrage, cînd s'ar respinge.

La pag. 23 ne spune D-lă Beldiceanu că soarele se învîrtește necesariamente în jurul unei stele centrale necunoscute. Că soarele se mișcă în spațiu s'a dovedit, dar că se învîrtește în jurul altei stele, nu.

Chipul cum își închipuie D-l Beldiceanu formarea și natura cometelor încă iese foarte ciudat. La pag. 26 cetim că acolo unde se întîlnesc sferele concentrice pricinuite în jurul sorilor prin mișcarea în jurul osiei lor se produce un feliu de împingere a atomilor sau moleculelor; acestea echilibrîndu-se se aglomerează și formează Cometa. Și la fața 27 primește ideile lui Blanqui și anume; că „Cometele nu sînt nici eter, nici gaz, nici licvid, nici solid, nimica din ceea ce poate constitui corpurile cerești, ci o substanță necunoscută care nu poate să aibă nici una din proprietățile materiei cunoscute! și că: „Între materia nebuloasă a sistemelor stelare și cea a cometelor nu poate fi nimica comun. Una iese forță, lumină, greutate, căldură, altă nulitate, gheață, gol și întuneric.“ Și ca dovadă se vede pentru adevărul ideii lui Blanquine mai citează încă următoarea bucată: „dacă aceste substanțe (stelare și cometare) ar fi asemenea, cometele s'ar fi amestecat pretutindenii și tot deauna cu materiile stelare, pentru a împărți (?) viață cuiele, și nu ar sta tot deauna în turmă a parte, străine tuturor stelelor și prin neconsistența lor, prin deprinderile lor

vagabonde, și prin unitatea absolută a substanței ce le caracterizează.”

Foarte m'ași miera cum va putea D-l Beldiceanu împacă cele spuse pe fața 26 cu cele de pe fața 27. D-sa ȳea părerile cele m i deosebite și le pune în șir fără să-ș  dea osteneală de a băgă de samă că autorii d-sale se bat în cap. Nu va putea să se apere zic nd că numai a arătat părerile m i multor autori și a lăsat pe cetitori să aleagă, căci se vede ușor că planul d-sale a fost de a face cunoscută publicului s ntezalumei. D c  ar fi avut de g nd să facă cunoscut părerile ce-ș -a  făcut  nv țașii despre comete, ar fi trebuit să pomenesc  și altele m i  semnate de c t gluma lui Blanqui. Pentru ori cine va ceti articolul d-lui Beldiceanu, nu va mai rem nea îndoială că d-sa a pus alătura părerea lui d'Assier și a lui Blanqui, crez ndule că se potrivesc!

Poate că prin c rșile cetite de d'Assier și de Blanqui nu se spunea nimica a c tarilei despre materia cometar ; dar pentru unul care vorbește într'o revistă „știinșific ” despre comete, nu  este îngăduit a cum a nu ști ce s'a aflat prin analiza spectrală, adec  prin cercetarea figurilor colorate ce produce lumina trec nd prin prizme. Se știe că în comete  este hidrogen, cărbune și sodiu și negreșit și alte elemente încă. Cum se poate dec  zice că materia cometar  nu-  nici eter nici gaz, nici licvid, nici solid? După cercetările lui Crookes despre a patra stare a materiei, numită de d nsul starea radiantă, se explică destul de bine starea materiei cometare în coadă și în coamă. Pentru cei ce nu a  auzit încă de materia radiantă voi  spune că această st re se deosebește prin feliul  mișcărei moleculilor.  n starea gazoasă descriu moleculele niște linii fr nte, în cea radiantă descriu linii drepte. Despre simburii cometelor iar -ș  nu trebuie să se prea  ncrad  cineva în idiele D-lui Beldiceanu, că ar fi niște aburii (fața 26), s'ar putea foarte bine ca cel pușin unele comete să aibă simburii formați din mase meteorice

Alt fapt care poate da de asemenea o idee despre natura cometelor este că din comete se pot face stele căzătoare și că s'a dovedit că orbitele citor-va comete se potrivesc cu orbitele unor roiuri de stele căzătoare. În această privință se putea lumina din cosmografia elementară a lui Briot. Așa dar în loc de a stringe tot materialul de fapte privitoriu la comete și apoi a vedea cu ce ipoteză se potrivește D-l Beldiceanu a luat drept adevăruri mai pe sus de ori ce îndoială părerile greșite și date de minciună prin descoperiri mai nouă.

Ciudată simțire îmi face și fraza următoare de pe fața 27. „Une ori cometa nu înfățișază de cit simburele și coama; adese ori însă, îea se termină printr'o coadă luminoasă, ce are une ori o mărime extra-ordinară.” Se știe înse că fie care cometă n'are coadă cînd îi departe de soare și iar că fie care capătă cînd se află aproape de acest corp ceresc.

Ce înșamnă fraza următoare: „Această formă o găsim și în lumea de tot mică; atomii ce se grupează pentru a formă un cristal daŭ corpului himic, aceeași formă ce o are și nebuloasa, adecă forma lenticulară, așa dar deosebirea între moleculele himice și grupele stelo planetare ce formează o nebuloasă există numai în privirea proporțiunei.” Corpuri himice, cristale lentriculare! Bre! Bre! Bre!

La fața 30 cetim: „Formarea continuă a lumilor stelare o dovedește apariția succesivă de stele nouă.” Dl. Beldiceanu uită că arătarea unei stele înșamnă numai aprinderea îei și că mai bine s'ar putea explică arătarea de stele nouă prin căderea planetelor pe un soare stîns. În sfîrșit nu vedem cum urmează din faptul citat ceea ce voește d-sa să scoată.

La fața 31 „Natura are legi nestrămătate

varietatea începe înse cu ființele însuflețite cari aŭ voință saŭ mai bine zis capricii; omenirea de și pleacă pe fie care pământ din același punct ca și pe celelalte, totuși abătându-se în drumul pe mișcări, ajunge la deosebite rezultate ca viață, ca activitate socială; dar numărul oamenilor pe fiecare pământ fiind limitat, urmează că și numărul varianțelor de viață, ca activitate socială să fie limitat; universul fiind înse nelimitat, trebuie ca acele variante de activitate socială să se repezeze de miliarde de ori în nesfârșitul spațiului și al timpului. Fie care om de pe o planetă are dar semenii săi perfect identici ca simțire, cugetare și împrejurări chiar pe alte planete; aceste ediții ominești, acești alter-ego trăiesc fără a ști unii de alții un trai în totul identic. Privit astfel, omul ieste nesfârșit, veșnic în timp și în spațiu.“

Aceste sînt ideile lui Blanqui, dar Blanqui credea că voința omului ieste slobodă și prin urmare nu se pune în contradicere; cum face înse D-l Bldiceanu nu înțelegem. D-sa ca ateu și fatalist nu admite de cît spațiu și materie, D-sa neagă ori ce forță și spune chiar la începutul articolului „Descoperirea cea mai însemnată astăzi în cîmpul științelor fizice, ieste existența eterului, fluid imponderabil care umple spațiurile stelare și ale cărui deosebite moduri de mișcare atribuite până acuma unei forțe, cuvînt fără înțeles ce arată ignoranța omului, produce fenomenele cosmice.“ Nu voi să mă vir în amărunte de aceea nu mai caut dacă cuvîntul forță n'are înțeles; dar mă mulțamesc să arăt cum D-l Bldiceanu care știe că în spațiu ieste numai materie în miș-

care, a putut scrie fără să bage de samă ca se contrazice: „Natura are legi nestrămutate; variația începe însă cu ființele însuflețite care au voință sau mai bine capricii.“ Cum, se poate ca materia din care se compun ființele viețuitoare nu iese tot așa de inertă ca și cea ce alcătuiește mineralele? Ce, oxigenul din crierul unui om nu iese în totul asemănătoriu cu cel din apă? Dacă D-l. Beldiceanu admite (și nici nu poate face alt feliu) că materia nervoasă iese inertă și dacă ține samă că pentru ca să se deștepte o idee în crieri trebuie să fie o mișcare, atunci va vedea că cugetarea și caprițiile sînt pricinuite în chip fatal, nestrămutat de materia în mișcare. D-l Beldiceanu se va vedea silit, prin urmare, a admite că după cum ieră fatal ca la un timp anume din viața nebuloasei să se formeze crierul de care vorbim și să aibă materia din iel un șir hotărît de mișcări, tot ast feliu cu ideile, cu voința și cu caprițiile. Dacă unde-va în spațiu ori cînd va în timp se formează o nebuloasă întocmai ca cea din care s'a făcut sistemul nostru planetar și tocmai în aceleași legături cu nebuloasele vecine; atunci istoria acelei nebuloase va fi o repetare în totul asemenea cu a sistemului nostru și oamenii vor avea aceleași idei și aceleași apucături, etc. ca în nebuloasa noastră. Iată în ce încurcătură l'a băgat pe D-l Beldiceanu deprinderea de a nu căuta de să potrivească sau nu autorii consultați între dinșii și cu D-sa.

La pag. 32 vedem că „omul, cînd se naște începe prin căldură și luminează apoi cînd moare, sfirșește tot prin frig, tot prin întuneric . . .“ De unde și până unde? cum înțelege oare D-l Beldiceanu fraza D-sale? Reu face neuitând, că aice ieră vorba de știință și nu de poezie. Fraza D-sale îmi amintește de una de ale D-lui Xenopol: „Viața iese lucru serios, pentru că toți morții sînt serioși!“ Rea deprindere de a se mulțami cu vorbe în loc de cugetări. Ce însemnă cînd zice Blanqui

despre materia stelară că iese forță, lumină, greutate, căldură; iar cea cometary: nulitate, ghiață, gol și întunec? Vorbe deșerte aice ca și la D-l Beldiceanu!

În prescurtare: articolul D-lui Beldiceanu nu iese în armonie cu rezultatele cercetărilor științifice și deosebitele păreri ce se amestecă într'insul sînt nearmonice între dînsule și ne amintește de două sfaturi date de bătrînul Horatius: „Luați materie potrivită cu umerii voștri” și „să nu samene o scriere cu un tablou pe care am vedea o femeie frumoasă pînă la briu, și jos sfîrșindu-să în coadă de pește etc.” Credem că D-l Beldiceanu va cugeta la aceste povețe așa de potrivite. Despre limbă nu mai zic nemică.

Ioan Nădejde

Despre Antropofagie

(*Sau mîncarea de carne omenească*).

Traducere din sociologia Dr. Letourneau.

Simțul moral în crierul omenesc ie rodul unei minți coapte; nici nu se incupe vre-o îndoeală despre aceasta, cînd vedem chiar azi, națiile cele mai civilisate, în războaiele cu străinii ori chiar civile, veselindu-se cu măcelării întinse. Strămoșii cei vechi, cît și rasele de azi puțin înaintate simțiau și simt încă mai puțină muștrare de cuget. În selbătăcie omorirea, fie în război fie în altfelu ie însoțită adesa de antropofagie. Cite-odată antropofagia ie chiar scopul uciderii. Nici părerea semenilor, nici cugetul făptașului nu se mișcă pentru un lucru așa de mic, mai cu samă dacă cel mîncat ie un dușman, adecă dacă ie din alt trib. A mîncea un vecin din alt trib, ie chiar o faptă aducătoare de einste vitejască. Cît privește asemenea lucruri omul ie curat animal; samănă cu unii dintre pești, dintre reptile, ba chiar cu unile mamifere, care mîncă cu plăcere animale de aceeași specie cu dînsule. Uelele triburi omenești merg așa de departe că îngrășă turme de oameni pentru masă, întocmai ca furnicile cu

miere din Mexic, cariucid iearna pe unele dintr'insele al căror pîntece ie plin cu miere.

Morala noastră cea fariseească, găsește ce ie dreptul că asemenea fapte sînt grozave; dar uită să strige în vremea războaelor, cînd se bombardează tîrguri pline cu femei, copii, bolnavi și bătrîni, ori cînd într'un războiî chiar civil, în două trei ceasuri să sfarmă cu mașini de omorit oamenii mi și mil. Totuși în ochii omenirei și ai bunului simț a omorî o ființă omenească ie mai de ocărit, de cît a o mînce cînd ie moartă.

Antropofagia se poate împărți în mai multe feluri; cele mai însemnate sînt: canibalismul făcut din trebuință, canibalismul din lăcomie, canibalismul din furie războinică ori răzburare, canibalismul religios, canibalismul din iubire fiească; și o formă mai înaltă: canibalismul judecătoresc.

Canibalismul Melanezian.

Cel mai respindit cabinalism ie acel din nevoie. Ie întrebuințat mai pretutindene la rasele selbatice, dar mai cu samă acolo unde vitele de mîncare sînt rari. În insulele oceanului pacific pe continentul australiaa, unde animalele sînt așa de puține; Australianii hămisiți omorău bucuroși femeile ca să le mînce; mergeau chiar pînă acolo că desgropău morții îngropați de curînd. Cunningham găsi un piept de femeie în sacul unui australian ce-l însoțea. Unele triburi din Australia de la amiază se slujeau pentru băut cu craniuri de om; trebuie de mărturisit însă că aceștia nu cunoșteau olăria. După cum ie și firesc, canibalismul ieră mai cu samă în floare la cele mai selbatice triburi australiene cari trăeau ca oarle, și sub șefi moștenitori.

Melanezienii mai toți sînt pingiriți de canibalism. În Noua-Guinee canibalismul ie foarte des. Beccari l'a aflat și înaintea de dînsul mulți. Canibalismul Vitienilor ie renumit. Înaintea de a fi creștinați tăieau și frigeau chiar pe cîmpul de bătăe, dușmanii omorîți; îngrășau robi și-i mînceau; cîte-odată își mînceau femeile. La fie-care masă oficială trebuia să aibă carne de om, și o numeau „porc lung.” La ori ce serbare trebuia să aibă carne de om, de ex la sîntirea unui templu. Cook a aflat aceeași patimă pentru carne omenească, la Tanna, și aceștia ca și Vitienii aveaŭ porci, găini, rădăcini și fructe cu înbelșugare.

Despre canibalismul Neo-Caledonienilor sînt fapte sigure și neîndoelnice. Înaintea de venirea Europeilor nu cuno-

șteaū alte mamifere de cît un liliac mare. De obiceiū sã îndeletniceaū cu canibalismul. Pofta de a mîncã carne de om ierã pricinã de lupte dese între triburi. „Îe multã vreme zicea cîte odatã șeful poporului, de cînd n'am mîncat carne. Aidem sã cãutãm.“ Lupta încetã îndatã ce scopul ierã îndeplinit, adecã dupã ce omoraū cîțiva oameni. Pentru Neo-Caledonieni, carnea omeneascã ierã bucate alesẽ, și o mîncãu cu lãcomie. Unii șefi fãceaū unora din supușii lor cinstea de a-i mîncã în familie; și cîte o datã sãraū bucãțele pentru a le pãstrã. Pãrerea poporului nu iera de feliū jignitã de acest prînz regesc, și-l gãsãu chiar foarte glorios. Dupã o luptã reușitã șefii Neo-Caledonieni își fãceaū partea leului, și trimeteaū cîteva bucãți prietînilor nu tocmai siguri pentru a-și asigura alianța lor. Toate acestea dovedesc de ajuns cã morala neo-caledonianã nu socotea nici de cum rea antropofagia. Aveaū chiar un instrument anume pentru a tãea carnea omeneascã; une-orî începeaū prînzul cu un joc, ținînd într'o mînã instrumentul cu care tãeaū carnea și în alta o lance.

Despre canibalismul African.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Negrii africani ca și cei din Oceania minîncã fãrã muștrare de cuget carne omeneascã, așã cã antropofagia a fost gãsitã mai pretutindenea în Africa locuitã de Negri. Cafrii pãstori și agricultori, relativ inteligenți și civilizați nu obicinuesc canibalismul; dar în vreme de foamete nu se dau deoparte, cum aū fãcut Cafrii Mantați observați de Thompson. Cîte o datã unele din triburile lor, dupã ce aū fost antropofage de nevoie, pãstreazã obiceiul de gust. Gardiner aū observat un fapt de feliul acesta la Zuluși. Sînt puțini ani de cînd cîteva triburi de Cafri Basutoși trãeaū numai din canibalism, în mijlocul unui loc roditoriu și plin de vînat. Ca și Troglodiții europeni, strãmoșii noștri, ieī locueaū în peșteri unde aduceaū șiși mîncãu vînatul omenesc. O întîmplare nenorocitã îi împinsese la aseminea mijloc; dar pãstrãrã obiceiul mai departe, și la 1868 fucã tot nu-l lãsãserã, cãci un cãlãtoriu englez a vãzut în peșterile lor oase de om de curînd mîncãți. Trupul, povestește iel, ierã tãet cu regulã. Falca de jos ierã desprinsã cu lovituri de topor, capul iera boritit în vîrv pentru a scoate crierul. Oasele cele lungi ieraū despicate de-alungul pentru ca sã scoatã mãduva, ca în vrîsta preistoricã. De sigur cã canibalismul întîmplãtoriu, de nevoie, nu ie de tot rar chiar la Europeanii de azi, dupã cum ne aratã unele întîmplãri de cãlãtorie; dar pentru a

păstră obiceiul ca Cafrii, trebuie să nu-l fi pierdut de mult.

Faniii din Africa equatorială, cari sînt cei mai înțelegenți din rasa neagră, obișnuiesc canibalismul. Ei mîncă morții, nu-mai șefii, regii și cei mai însemnți sînt scutiți de această soartă. Aș fise obiceiul de a nu mîncă morții din tribul lor, ci cumpără pe cei din triburi străine iar pe ai lor îi vînd, până azi nici un moralist fan nu s'a găsit să ocărăscă acest chip de a întebuința morții. Mai tot așă fac și Ni am-Niamii de pe Nilul de sus, cari afară de prinșii din resbel mîncă și pe morții lor părăsiți, fără rude. Schwein furth fu față într'o zi la Ni am-Niamii la un feliu de prînz antropofagic idilic. Între două colibi ale căror uși ierau față în față, ieră pe o rogojină un copil născut de curînd, care trăgea de moarte. La ușa unei dintre colibi un bărbat ciuta din mandolină, la cealaltă ușa o babă cu niște bătăi și fete pregăteau și tăiau bostani pentru masă. O căldare cu uncrop clocotit ieră gata, și nu așteptau de cît moartea copilului, care avea să slujască ca hrană de căpetenie.

În aceeași regiune, Monbutușii, păstori, lucrători de cîmp, locuind o țară foarte roditoare, și fiind din o rasă neagră superioară, totuși sînt canibali hotărîți. Nu mîncă de cît pe prinși, se rășboesc mai necontentit cu triburile mai inferioare, pentru a-și căpăta vînat omenesc. Tăind în bucăți morții în cîmpul de bătăe, și mîna înnaintea lor ca pe o turmă prinșii, cari vor sluji la altă cină. Canibalismul ie o urmă din obiceiurile lor primitive. Ieste ori a fost pe tot pămîntul și la toate rasele.

Canibalismul în Polinezia și Malezia.

Studiul canibalismului în Polinezia ie foarte însemnat. Iel singur ar fi de ajuns să dovedească că progresul social nu ie o vorbă cum pretind pesimiștii. În timpul cînd călătorii Europeni au cunoscut Polinezia, canibalismul ieră pretutindenea, în unele locuri mai în putere, în altele mai slab. În unele insule îl făcea cu toată sălbătăciunea primitivă; în altele ieră rar, și în unele nu mai ieră de loc, dar se găseau urme în religie și în limbă. În Noua-Zelandă, vecină cu Melanezia, locuită de oameni ce nu cunoșteaă agricultura, și cari nu aveaă alt dobitoc domesnic de cît cînele antropofagia se făcea fără cea mai mică rușine. Adesea triburile Neo-Zelandeze călătoreaă sute de mile ca să se lupte cu alții pentru a se sătură de carne omenescă și a lua robii meniți a sluji de mîncare, mai cu samă la serbări mari și le mese date rudelor. Neo-Zelandezii ierau foarte lacomi de carnea de femee și de copii. Pe cîmpul de luptă

tăeauă în bucăți pe dușmanul învins și rinit, fără a-l lăsa să moară întâiu ori a-l omori macar, nu mâncau înse pe ai lor, nici nu se atingeau de cei morți de vreo boală. Femeile luaă și ȳele parte la aceste prinzuri de canibali, lucru ce nu se obișnuia în celelalte insule,

Acest obiceiă așă de înspăimântătoriu în ochii Europeanilor de azi, se părea foarte simplu Neo-Zelandezilor. A mânca dușmanii uciși și cari, ziceau ei, le-ar fi făcut și lor tot așă dacă ar fi fost iei biruitori, li se părea lucru cel mai legiut, Chiar regulele religioase și judecătorești se amestecau în canibalism. Dacă unul dintre capi ieră uciși legea zicea că și semeea lui să aibă aceeași soartă. Așă că o dădeau dușmanului că să o omoare; după cē frigeau trupurile le mâncau cu bagare de samă sub direcția preoților sau arkișilor, cari gustaū mai întâiu. Țineau mai cu samă să minince ochiul stîng al dușmanului; căci în iel ședeă sufletul mortului, Waidua, mîncîndu-l cine-va își îndoia ființa lui. Religia sfințise canibalismul, și în acest obiceiă de a mîncă carne de om, ieră mai ales trebuința de a mîncă carne. Fiind lipsiți de mamifere ori ce carne li se părea minunată. „Carnea omenească ie fragedă ca hârtia“ zicea călătoriuului Earl un șef blind și îndatoriuului.

De pe aceste obiceiuri așă de înspăimîntătoare pentru noi Europeanii; nu putem însă zice că Neo-Zelandezii ar fi lipsiți de sentimente. Dacă într'o luptă vre unul dintre prietini ori dintre rude ieră omorît, simțiau mare jale, ori măcar se prefăceau; își tăeauă fața cu scoici și pietre, tot așă arătau și bucuria cînd li se întorcea vre un prieten. Purtau la gît figuri de piatră cu ochi de sedef, în amintirea morților pe cari îi jeleau.

Toate acestea dovedesc că morala omenească ie lucru foarte schimbătoriu, în toate țerile fără a deosebi pe cele civilizate, ȳea sfințește și a sfințit o mulțime de lucruri mult mai de ocară de cît canibalismul.

(Va urma)

Sofea Nădejde.

Cîteva considerațiuni asupra tipurilor omenești.

(Sfîrșit.)

Afară de tipurile descrise până aice, antropologii mai numără cîte-va tipuri nu tocmai bine cunoscute și mai puțin în-

semnate de cît tipurile de mai înainte. Acestea sînt: tipul pelasgian tipul etrusc, tipul circasian, tipul basc etc.

Topinard și alți antropologi noi nu mai pun între tipuri antropologice, grupe de oameni care nu sînt în adevăr de cît o amestecătură de mai multe tipuri, deși poartă același nume etnologic.*) Aceasta mai ales pentru împărțirile mai mari; căci la cele mai mici de multe ori se iea numele etnologic tot odată și ca antropologic.—D. ex. tipul brun cuprinde ca sub tipuri: tipul berber, tipul celt, tipul iranian, tipul arab etc. numiri etnologice. Despre tip german, francez, slav etc. nu se mai vorbește astăzi, fiind că asemenea tipuri nu se află.—Așa de ex. în Franția deși, din punct de vedere național, unitatea ieste foarte mare, cu toate acestea nu putem găsi un tip antropologic francez. În adevăr la miez-noapte se află urmașii Belgilor ai Walonilor etc. la răsărit ai Germanilor, și ai Burgunzilor; la apus ai Normanzilor (poate din tipul finoz); la mijloc Celti (carii ierau formați din amestecarea mai multor tipuri); la miez-zi Aquitani, Basci, Lasci, Saracini, Greci etc.—De asemenea în Rusia poporul ieste finez sau amestecat cu fineji la miez-noapte, mai mult sau mai puțin mongol prin mai multe locuri, la miez-zi amestecat cu un tip brun rîu cunoscut și mai peste tot cu un tip care din foarte vechi timpuri a fost prin Rusia, Polonia, Silesia, Bohe-mia, Moravia și Ungaria.—Acest din urmă tip are următoarele caractere: Capul aproape în patru colțuri, ochii acufundați și mici după față, nasul cu spinarea săpată în lăuntru și cu virful ridicat în sus; gura aproape de nas, cu buzele subțiri și cu mustețele mari; barba puțină și sprincenele rari. Aceste caractere de și se găsesc pîntre Slavi, totuși nefiind destul de respîndite, nu putem zice că acesta ar fi tipul Slav adevărat; putem numai zice că și iel, împreună cu alte tipuri, intră în compunerea poporului Slav. Unitatea de limbă nu dovedește unitate de tip; căci după cum am spus și mai în urmă, un popor poate lua o limbă care nu ieste a sa, și pe aceasta o poate schimba din nou pentru alta. Nici brahicefalia nu poate fi luată ca dovadă că ar fi un tip Slav; căci: Românii, Ungurii, mare parte din Germanii, Francezii, Italianii etc. sînt brahicefali. Tip german nu

*) Etnologia face descrierea oamenilor după cum sînt grupați în popoare sau naționalități, fără să stăruiască asupra tipurilor din care fac parte. Așa de ex. din punct de vedere etnografic împărțim pe Europeni în: Francezii, Germanii, Slavi, Turcii, etc. pe cînd antropologic în: tipuri blonde, brune etc.

se află, căci poporul german iese un amestec de tipuri blonde cu alte tipuri. Tip englez nici atîta nu se află.

Limbele popoarelor din tipul mediteranean au ca puncte de plecare patru limbi: boscă, caucaziană, semită și sanscrită. Rădăcinile cuvintelor din aceste patru limbi, sînt cu totul deosebite unele de altele, ceea ce ne face să zicem că popoarele, la care s'au format aceste limbi, iese des-părțite unele de altele, pe cînd încă nu puteau vorbi și că limbele s'au format aparte, neatîrnat una de alta.

Limba sanscrită, cea mai însemnată din aceste patru, iese aproape de mama limbilor numite indo-germane. Limbele indo-germane se împart în două grupe: grupa ario-romană și cea slavo-germană. Din grupa ario-romană fac parte limbele ariene (iraniană și indiană) și greco-romane (greacă, albaneză, latină și celtă). Din grupa slavo-germană fac parte: limbele slave (rusască, bulgară, cehă, poloneză etc.) și limbele germane (scandinavă, olandeză, germană propriu zisă, etc.).

Ținînd samă de legătura ce iese între limbele popoarelor locale ale Europei (afară de limba bască și fineză), limbiștii au dedus că locuitorii Europei ar fi, în total sau cea mai mare parte, Arieni veniți din Asia. — Inse după ce s'au făcut cercetări asupra oaselor omenești găsite în Europa*) (remaișiți de oameni care au trăit cu mult înainte de timpul pe cînd se pune năvălirea arieiană), s'a văzut că părerea limbiștor nu iese în totul adevărată. În adevăr se vede o trecere gradată de la cele mai vechi tipuri omenești europene (cunoscute după oasele aflate) până la cele nouă; inse se înțelege că această gradatie nu iese neîntreruptă, căci cînd și cînd se amestecă tipuri străine

Notă. *) Tipurile europene sînt ast-feliu clasificate de Topinard: a) Tipul numit de Quatrejages și Hamy: rasa de la Canstadt, în care se pune falca de la Naulette, scăfirlicia găsită la Neanderthal, precum și alte bucăți de crani găsite la Eghisheim, Olmo, Clichy etc. Acest tip iese foarte jos, așa în cît nu iese hotărît lucrul dacă se apropie mai mult de momițele antropomorfe ori de oameni. Se poate inse că craniul de la Neanderthal să fie un caz de atavismu, adică să fi fost o repetare a unei forme mai vechi, atunci cînd oamenii iese acuma mai înaintați. b) Tipul de la Cro-Magnon mult mai înaintat de cît cel de la Canstadt, dar tot dolihocefal. c) Tipul brahicefal descoperit la Furchère mai nou de cît cele de înainte. d) Tipurile mezocefale și sub-brahicefale și mai nouă numiți împreună rasa de la Furfooz. amîndouă mai puțin numeroase.

lăsând caractere mai mult sau mai puțin deosebite, sau avind o înriurire așa pe slabă în cît mai nici nu se cunoaște schimbarea suferită de tipul mai însemnat în care oare cum s'a topit cel mai mic. — Așa în cît nu iese vre o probă ca să arăte că înriurirea Arieniilor să fi fost mai mare de cît introducerea limbei, a religiei și a întrebuițării metalelor, fără ca tipul european vechiu să fi suferit schimbări însemnate. — Nici nu se știe sigur dacă nu cum-vă înriurirea civilizatoare cea mai mare a Arieniilor nu s'a făcut încetul cu încetul prin căi comerciale, fără de năvăliri.

Betzius văzînd ca Finejii sînt brahicefali, presupuse și pe Bascii de asemenea; și fiind că Suedezii pe cari-i cunoștea Betzius țerau mai toți dolihocefali, iel crezu că urmează sigur că cei mai vechi locuitori ai Europei au fost brahicefali, iar cei veniți mai pe urmă dolihocefali. — Cînd înse s'a văzut că Bascii sînt dolihocefali, precum și cele mai vechi resturi omenestii (de la Canstadt și Cro-Magnon) de asemenea dolihocefali, atunci a trebuit să se primească o părere contrară celei a lui Retzius. Tipuri brahicefale au venit mai pe urmă; în foarte mic număr în vîrsta paleolitică și în cea neolitică, se arată în mai mare la sfîrșitul vîrstei pietrei, aducînd cu dinșii metalele (la început arama și bronzul). — Acești nou-veniți nu s'a dovedit că ar fi fost Arieni; — că vor fi fost în atingere cu Arieni și vor fi primit limba și metalele poate, dar că toți brahicefali să fi fost Arieni, aproape sigur că nu iese adevărat.* —

Acuma după descrierea aceasta a tipurilor omenestii, se vede că am avut dreptate la început să susținem că se află cea mai mare amestecătură între oameni, că acei cari poartă același nume etnografic, nu sînt nici de cum din același tip antropologic, că grupările sînt cu totul întimplătoare sau silite.

Remîne se spunem ceva despre origina omului. —

Se știe cum arată origina omului drept-credinciosii! N'avem de stăruit mult asupra acestei păreri! Sînt și naturaliști foarte însemnați, cari ne putîndu-se desbărâ de credința într'o putere mai pre sus de toate, zic că omul formează o singură

*) Mulți din istoricii nu prea tîn samă de aceste încrețeli și spun cu siguranță că locuitorii Europei sînt sau toți Arieni (lăsînd la o parte pe Finejii și Bascii dintre cei vechi și pe Ebreii, Turcii, Ungurii și Tatarii din cei noi) sau foarte puțin amestecați; pe cînd lucrul iese departe de a fi așa! Aceștia fac ca și acei cari susțin că Românii sînt Romîni curății! Ar fi bine dacă cestiunile antropologice s'ar putea simplifica ca fracțiile! Dar cu toată părerea de rău nu se poate.

specie pogoritoare dintr'o singură păreche! — Naturaliștii însecării s'au încredințat că Darwinismul iese adevărat, au altă părere în privința omului. — După părerea acestor din urmă, singura întemeiată pe probe adevărat științifice, omul nu-i de cît un animal, rudă în deosebite grade cu toate celelalte animale căci pleacă din același loc. — S'a arătat în alte locuri în această revistă cum au mers animalele începînd de la protoplasma veșuitoare (care nu iera nici animal nici vegetal) trecînd la boțurile de protoplasmă mai mult sau mai puțin desăvîrșite, apoi la grupe de aceste boțurile cu forme din ce în ce mai desăvîrșite; mergînd tot așa găsim pe *amfioxus lanceolatus* (rudă de aproape cu viermii) căruia coarda dorsală îi dă cinstea de a fi rudă de aproape cu părintele tuturor vertebratelor, cu toate că n'are crier! Ținîndu-ne numai de vertebrate și anume de linia dreaptă care merge înspre om, găsim trecerea de la *amfioxus* la vertebrate cu crieri (precum sînt lampretele), apoi vertebrate cu fălci și dinți (*squalii*), apoi vertebrate potrivite pentru traiul pe uscat și după acestea făcînd o săritură mare*) ajungem la marsupiale, de la acestea la lemuriene și de la lemuriene încetul cu încetul la momițele catariniene din care fac parte și momițele antropoide; apoi încetul cu încetul trecînd prin forme ca cele de la *Thenay*, *Saint-Prest*, *Canstadt*, *Cro-Magnon*, *Fruchère*, *Furfooz* etc. omul ajunge la gradul cum iese astăzi. — Nu dăm aice probe că, în adevăr așa a mers șirul animalelor până la om, nici că transformismul iese adevărat; aceasta s'a făcut aiurea și s'a făcut cu alte ocazii. — Putem spune atîta că formele prin care trece omul în pîntecele mamei, arată în scurt formele gradate prin care ajungem de la animalele cele mai de jos până la om.

W.

*) În această schițare a șirului cum au mers animale până la om, se lasă la o parte multe animale, care deși rude cu omul, dar nu sînt în linie dreaptă. — Schițarea iese foarte scurtă ne fiind aice locul ca se ne întindem mult în această privință. — Genealogia omului așa cum o arătăm aice, iese după *Haeckel*.

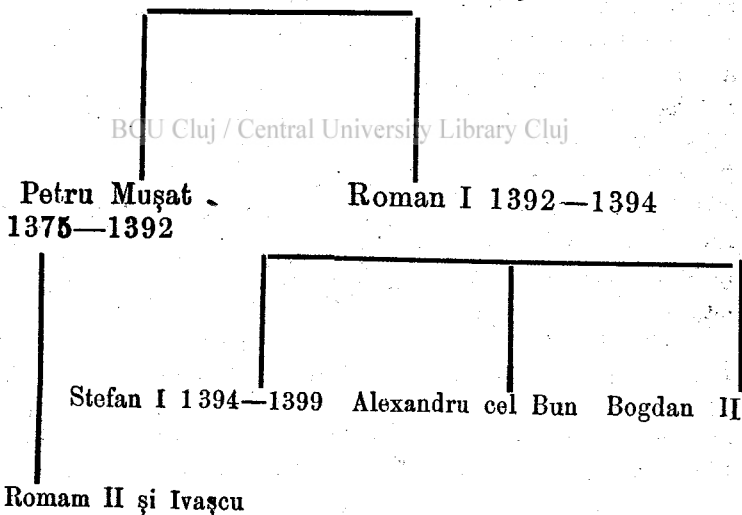
Intemeierea principatului Moldovei. Domniile acestei țeri până la Alexandru cel Bun.

(sfârșit)

Innaintea de a merge mai departe sînt silit a îndreptă niște greșeli ce s'au strecurat în No. 23, s'a tipărit la fața 909, anul 1460, 1470 în loc 1360 1370.

Petru Mușat ieră fiul lui Costea Mușat și frate cu Roman. Pentru mai bună lămurire ieată o schiță de înrudirea urmașilor lui Costea Mușat, cum o găsim în cursul de istorie a D-lui Lambrior.

Costea Mușat (n'a domnit)

D-l Lambrior citează pe Cornides după Șincai și arată că regele Ludovic I-iu a dăruit la 1362 satul Zlasd din ținutul Devei comitelui român Vladislav, fiul lui Mușat din Almaș și printr'insul fiilor acestuia Petru, Ioan, Lațcu și Mușat. Din Șincai se vede că Petru Mușat și Roman, amîndoi domni în Moldova, ierău fiii lui Costea Mușat. Decî ieră o legătură între Mușăteștii cari au a-

juns la domnia Moldovei și între cei din Transilvania și fiind că Mușăteștii din Moldova ierau Băsărași urmează că și acei din Transilvania ierau Băsărași.

Petru Mușat a domnit după destronarea lui Iuga Coriatovici de la 1375-1392 și se deosebește prin legăturile lui cele bune cu Polonia și în timpul lui s'a făcut o alianță între Poloni și domnii români în privința Ungariei. Ciudat este numai faptul că D-l Hujdău își închipuie că pe acele vremuri Moldova iera vasală Munteniei. N'am pus rea voință pentru a mărturisi că Moldova și Muntenia au fost vasale Ungariei și Poloniei și apoi Turciei, pentru că am văzut lucrul dovedit prin documente, despre o suzeranitate a Munteniei asupra Moldovei n'am auzit pe nimine spunând ceva afară de D-l Hujdău și încă fără să se întemeieze pe vre o dovadă oare care. Petru Mușat a făcut omagii de vasalitate Poloniei la anul 1387, sărutând crucea din mîna mitropolitului ortodox de la Kiev, ceea ce dovedește că încercarea lui Latcu de a aduce pe Români la catolicism nu reușise. Petru Mușat luă în căsătorie pe fata regelui Poloniei și astfel legăturile se făcuseră și mai strinse. În anul 1388 împrumută pe regele Poloniei cu 4000 de ruble pentru cari regele îi chează și lui și fratelui său Roman veniturile Halaciului.

Pe la anul 1392 nu mai domnea Petru ci fratele lui Roman, care se intitula „mare autocrat și domn” al Moldovei de la munte și până la mare. În 1393 jură credință regelui Poloniei. La 1394 urmă la tron Ștefan fiul lui Roman, acest Ștefan avu luptă cu Ungurii. În anul 1395 făgădui prin boierii săi credință regelui Poloniei. Pe la 1400 domnea în Moldova Roman al II-lea fiul lui Petru Mușat, deși Ivașcu fratele lui se încercase în mai multe chipuri să puie iel mîna pe tron. Roman muri în 1401, căci tot în acest an începe domnia lui Alexandru cel Bun. Despre urmasii lui Alexandru cel Bun am vorbit, tot după dl. Lambrior și Picot într'un număr al „Contemporanului” pentru a lumina cine a fost Petru Aron așa de înegrit de dl. Pop Florantin în nuvela d-sale

istorică (?). În alt număr voiți arată ce zice Eudoxiu Hurmuzachi despre șirul acestor domni până la Alexandru cel Bun.

I. Nădejde

Hunfalvy despre Romîni în Moldova și întemeierea principatului.

Cea mai veche amintire despre Valahi în Moldova o pune Hunfalvy în anul 1164. Iată ce spune în adevăr la fața 79 a cărții sale intitulată: „Die Rumänen und ihre Amsprüche“ Wien und Teschen 1883, fața 79: „Manuel numise pe vărul său Andronic cîrmătorii al Branitevei și al Nișului: acesta însă imblă să răstoarne pe Manuel, și căută să cîștige pe Ștefan prin dăruirea acestor orașe, cum se pare fără a izbîndi. Se grăbi spre Anchialos, unde căpătă de la un credincios al lui călăuzi și mijloace pentru fugă. Călăuzii îl duseră spre Galitiei.*) „Mai departe citează din Kinnamos pag. 261: „Cînd ajunsese la hotarele Galitiei și se credea mîntuit din mînelor celor ce-l urmăreau, căzu în cursul următorilor. Fu prins de Vlăhi, la cari ajunsese veste de fuga lui, și dat împăratului.“ Faptul se petrecu pe la 1164 și acestea sînt cei mai vechi Vlăhi pomeniți la miez de noapte de Dunărea. Nu se știe însă de țerau Romîni așezați statornic ori numai cu turmele pe timpul verei.

Alt fapt mai însemnat iese dovada documentală că Bogdan a trecut muntii înainte de 1349. Faptul se dovedește din două documente pe cari le-a primit Hunfalvy de la profesorul Ștefan Szilágy din Marmaros-Sziget. Cel dintăiu iese din anul 1349, făcut de regele Ludovic în Bistrița și spune următoarele: „Gyula, fiul lui Dra-

*) Galitiei se întindea pe atunci până la Dunărea încă de pe la 1134, cel puțin, cînd țerau principatul Birladului sub suveranitatea Galitiei.

goș, se plinse, că ruda sa Stefan, fiul lui Iuga care se unise cu moșu-so Bogdan, cunoscutul călcătoriu de credință, îl alungase pe dînsul și pe feceorii săi Dragoș, Ștefan, Tatar, Dragomir, Kosta și Mirislav, și-î nemicise și arsesse proprietățile Gyulafalva lângă apa Maramureșului și Nyireșul, amîndouă căpătate de bunică-so Gyula de la regele Karol, din pricină că nu voiea să se unească cu dînsul. Gyula se rugă la rege să-l puie pe dînsul și pe fii săi în stăpînirea satelor pomenite mai sus. Regele însărcină Voevodul Ioan fiul lui Ige voevodul Valahilor și pe Necolaiu să cerceteze starea lucrurilor ; și aceștia mărturisă ttoîn acest an 1349 că Gyula avea dreptate.

Într'un document din 1355 întări regele Ludovig dania lui Karol ca Dragoș și ceialți să răspundă plățile și slujbele după obiceiul Valahilor.

Din aceste documente se vede lămurit că Bogdan a trecut în Moldova înainte de 1359 prin urmare din aceste acte urmează că începutul Moldovei n'a avut loc puțin înainte de 1360, ci cel puțin cu zece ani mai înainte. Așă dar afară de documentele de la 1360 și 1365 mai avem încă și altele mai vechi care aruncă mai multă lumină asupra Romînilor din Maramureș și din Moldova.

I. Nădejde.

Ce iese și ce a fost Sahara.

Doctorul Oskar Lenz ținu la începutul acestui an o conferință la Viena și aduse mulțime de dovezi atît din constituția fizică de acuma a Saharei cît și din tradiții și autorii vechi că Sahara a început de a fi locuită nu tocmai de mult timp. Oskar Lenz a călătorit prin partea apusană a acestei pustii și o descrie în modul următoriu :

„După ce treci lanțul munților Atlas cari se întind de la S-V la N-O, ajungi în H a m a d a, o pustie pietroasă, care se întinde de la apus spre răsărit și iese destul de lată. Coasta din spre amezăzi a Atlasului se scoboară foarte răpede. Hamada iese la 400 de metri deasupra nivelului mării și formează o în-

tindere plană format din piatră de var albastră, pe ici și colea se află și năsip galbăn; nu crește pe dinsa nici o plantă și apa lipsește aproape de tot. Numai pe unde se află năsip adus de vânturi, ori unde iese locul pe unde curgea o dinioară vre un riu se află plante lemnoase, cu cari se hrănesc cămilele. Piatra de var din Hamada face parte din păturile carbonifere, cum arată rămășițele de animale ce se pot afla într'însa. Din loc în loc se află o regiune numită de Arabi El Serir, șesuri acoperite cu prundiș.

După o călătorie de patru până la cinci zile peste Hamada, ajungi la o oază mică Tenduf, târgușor numai de douăzeci de ani, dar care a câștigat oare care însemnătate. Mulțimea grădinilor și bogăția de apă face din Tenduf un loc de popas foarte însemnat. De acolo pornesc în fie care an mai multe caravane mari la Timbuctu; locuitorii au multe cămile și le închiriează neguțitorilor. Hamada se mai întinde ceva și spre miazăzi de la Tenduf și se oprește lângă o mulțime de dune de năsip care formează regiunea numită arăbește Areg. Regiunea iese formată numai de dealuri de năsip cu vîrfuri ascuțite și nalte de cite-va sute de picioare. De departe pare că te apropii de o regiune muntoasă. Șirul de dealuri se întinde de la S-V spre N-O. Este foarte greu de trecut cu caravanele căci întâiu cămilele trebuie să intre cu picioarele adinc în năsip și al doilea nefiind statornice nici formele nici locul dealurilor, călăuzii rătăcesc adeseori. Apa se găsește destul de des sub năsip și pe unde iese apă se arată și puține plante, chiar turme de antilope și de gazele se întilnesc.

După ce treci regiunea dunelor ajungi pe un teren drept, cînd pietros, cînd năsipos și după cite-va zile ajungi în regiunea el-Eglab, în care se află dealuri și șiruri de dealuri de granit și de porfir. La miază-noapte de aceste dealuri pusticia se foamează din stînci palαιοzoice, la ameză-zi nu.

Pe urmă treci cînd printr'un șes năsipos, cînd prin o întindere pietroasă și întilnești mai multe albiu de riuri cari se întind de la răsărit la apus, dar fără apă.

Ajungi apoi în valea cea largă Vad Teli și în apropiere de orașelul Taudeni, vestit pentru sarea cea multă ce se scoate acolo și se trimete la Timbuctu și aiurea. Lîngă Taudeni se află și urmele unui oraș vechiu cu ziduri făcute din pămînt și drobi de sare se zice că se află și lemne cari se întrebuintaseră la clădiri. Se zice că s'au găsit mai multe lucruri de podoabă, chiar Oskar Lenz a aflat niște unelte de piatră. Până acolo Sahara iese la 250—300 de metri mai sus de cit nivelul mării, în această regiune înse se pleacă și iese numai la

150 de metri. La amiază-zi de T a u d e n i, V a d T e l i și V a d G i u f i e a r se înalță pământul; treci când prin pustii pietroase când prin năsipoașe, când prin locuri acoperite de dune, ba chiar și șiruri de dealuri formate din cuarțit se întîlnesc. După ce ai trecut o întindere neroditoare acoperită cu bolovani, G i m i a, ajungi într'o cîmpie pe care crește halfă și numită E l M e r a i a, adică oglinda, E l M e r a i a se întinde până la regiunea dunelor care începe lângă orașul Aruan și se întinde spre amiază-zi de la acest oraș încă cale de o zi. Starea orașului este foarte tristă, de și are apă dar plantele îi lipsesc cu totul; pentru că vînturile calde de la amiază-zi nu le lasă să crească. La Aruan se întîlnesc toate caravanele cari merg la Timbuctu și plătesc vamă. Cale de o zi mai spre ameză-zi de Aruan începe pădurea cea mare de Mimosa, e l A s u a d, care se întinde departe dincolo de Timbuctu. Pădurea aceasta se întinde foarte departe spre răsărit, căci spun despre dînsa și călătorii cari pleacă de la Murzuc. Cu cît te apropii de Sudan cu atîta se mai înmulțesc plantele în pădure și încep a se arăta mai multe animale, ici și colea întîlnești cazuri și mulțime de Arabi nomazi cu turmele lor, în sfîrșit ajungi la B a s s i c u n u unde se află și boababi euforbiacee, etc și un feliu de piatră bogată în fier l a t e r i t u l, care este foarte respîdită în Africa tropicală. Cum am arătat în scrierea tradusă după Hellmuth în unul din numerele trecute Sahara este cu totul altă ceva de cum ne am deprins a crede după cărțile ce ni s'au pus în mîină cît am fost prin școli. Așa în partea apusană. Sahara în loc să fie un șes mai jos de cît nivelul mării este din potrivă o regiune ridicată cu dealuri, cu dune, cu cîmpii acoperite cu halfă.

Acuma pentru a dovedi că pustiea a fost nu demult cu totul altfeliu de cît acuma aduce Oscar Lenz mai întăiu faptul că pustiea este străbătută de o mulțime de albi de riuri acuma uscate în cea mai mare parte și năsipite. Totuși de pe malurile lor se poate foarte bine face o idee cum ierău mai înnaînte riurile și ne încredințăm ușor că o dinioară Sahara ieră o țară udată de riuri mari și numeroase. Unde este înse apă multă trebuie să fie plînte și animale de asemenea multe. Aceste fluvii se vor fi început în perioada numită de geologi Diluvială, nu a-decă că ar avea ceva a face cu potopul lui Noiea; iear secarea lor nu poate, după Dr. Oskar Lenz fi mai veche de cite-va mii de ani. Toate riurile au izvoarele în partea mijlocie muntoasă și ridicată a Saharei și curg spre marea mediterană și spre oceanul atlantic și spre Niger.

Pe urmă arată că știm de la scriitorii vechi că Africa din miezul nopței ieră locuită de mamifere mari, cari nu mai pot afla

acuma condițiuni de trai. Cartagenii întrebuintău elefanți africani în războaie, dovadă că în Tunis pe atuncea ierău mult mai multe plante de cît acuma. Scriitorii ne spun că pe atunci trăieau hipopotami și crocodili în riurile ce se vărsău în marea mediterană, așa se afla în Vad Draa care acuma n'are apă de cît în partea de sus a cursului său. Oscar Lenz arată că D-r de Bary a aflat crocodili în lacuri ce se află în pustie; poate că acele lacuri sînt rămășiți din fluvii mai vechi. Cămilele fără de cari acuma n'ar fi chip de a trăi în Sahara, pe la începutul erei creștine nu se găseau încă în Africa de nord și au fost aduse din Asia prin Egipt, chiar în Egipt au fost aduse tirziu, de vreme ce nu le vedem zugrăvite pe monumentele pe cari se văd celelalte animale domestice.

Totuși scriitorii vechi ne spun că din timpuri vechi ierău legături între locuitorii din partea de mează-noapte a Africei cu cei de mai de la a mieză-zî, și că Garamanții întreprindeau în Sahara călătorii și expediții războinice cu cai. Astă-zî nu poate o trupă de cai să treacă Sahara pe nicăieri, ar trebui pentru fie care cal mai multe cămili încărcate cu apă și cu nutret. Zidirele urieșe ale Egiptenilor, care se află acuma innăuntru pustiei, au fost de bună samă zidite în locuri unde puteau trăi oamenii cu ușurință. Multime de ruine în partea de la amieză-zî a Algeriei dovedesc că ierău acolo o cultură înfloritoare.

În partea de la mieză-zî a Marocului se găsesc pe stînci chipuri de animale ce nu mai trăiesc acuma pe acolo, precum elefanți, hipopotami, crocodili, girafe, făcute de păstori, se vede, în vremea pe cînd asemenea animale trăiesc încă pe acolo.

Altă dovadă ne aduce vrîsta de piatră. Africa a avut vrîsta de piatră ca și Europa și s'au găsit unelte din acele vremuri în Egipt, Algeria, coasta de aur, coasta Somali, la Mozambic și mai ales la Cap. De curînd s'au găsit unelte din vrîsta de piatră în pustia Saharei: Roblfe la Kufara și Lenz la Tandeni. Uneltele sînt din o piatră tare, de culoare verde, bine lucrate și în totul asemenea cu cele aflate în Europa. Oamenii cu arme așa de proaste ca cele de piatră nu ar fi putut trăi în pustie, dacă pe atunci ar fi fost acolo ca acuma și de bună samă trăiau în regiuni păduroase și plîne de vinat.

Care să fie pricina pustierei Sahariei? D-r Oskar Lenz crede că nimicirea pădurelor ce acopereau părțile defuroase din cari izvorău riurile. Prin nimicirea pădurelor s'a strîcat circularea regulată a apelor și s'au împuținat ploile, pătura de pămînt negru a fost spulberată, apa s'a împuținat și Sahara s'a format.

Se vorbește necontent de o mare care va fi fost în Sahara, D-r Lenz crede că au fost mări în perioadele vechi geologice, dar

cea din urmă în terțiar. Acoperirea deșertului cu năsip iese fapta vînturilor.

Pentru a îndrepta starea lucrurilor din Sahara, pe lângă marea țce voiește să o facă Roudair e la sudul posesiunilor franceze, ar mai trebui după D-r Lenz împădurirea înălțimilor. Despre drumul de fier care ar uni Algeria cu Senegambia peste Sahara, crede conferențiarul că s'ar putea face, dar că de o dată n'ar putea aduce destul venit. Dușmanul cel mai mare al civilizației în acele părți ar fi înse fanatismul musulman; deși să nu uităm că și Europeanii dacă merg pe acolo se duc mai numai pentru a despoiea pe locuitori și ar fi cam greu să-i primească cine-vă cu brațele întinse.*

X.

Direcția urmată de „Contemporanul“.

Cu toate că ne am silit neconținut a arăta lămurit pricinile ce ne-au făcut să dăm direcția ce am dat „Contemporanului“, tot se găsește mulți cari ne fabrică cu totul alte apucături de cît cele ce le avem. Acuma după doi ani de la începutul acestei reviste putem lămurii încă mai bine tendințele noastre și a arăta că lupta noastră a fost pentru adevăr și pentru binele acestui popor din munca căruia am trăit și trăim cu toții. Se înțelege că acei loviți de noi fără cruțare ori chiar cu cruțare nu ne pot fi de cît dușmani fiind că i-am lovit pe dinșii, cum a trebuit și fiind că n'au avut cum să ne răspundă altfeliu se silesc a ne mînji cu clevetirile lor. Noroc înse că cetitorii noștri în cea mai mare parte au putut să-și facă idei despre noi și despre lupta ce am început, citind scrierile noastre. Ori cum ar

*) După conferența D-rului Oskar Lenz, aproape traducere.

Cu acest prilej să ne gîndim și la tăierea pădurilor de la noi. Proprietarii se cred în drept a face ce vor cu pădurile lor, ținînd în samă numai de interesul zilei de a-zi fără să se gîndească la urmași și la țară. Dacă se vor tăia tot așa pădurile apoi mergem pe drumul Saharei. În țerile vecine sînt cu totul altfeliu îngrijite și de adus venit, aduc. Lipsese la noi mai mult de cît toate știința.

fi avem mai multe lămuriri de dat și le vom dà înaintea de a trece în anul al treilea.

Deși se pare lucru firesc că nu se va putea rîdica poporul român în toate privințele de cît prin adevăr și dreptate, totuși părerea oamenilor noștri culți a fost se vede alta de vreme ce a născocit atîtea fabule și a urcat așa de sus oamenii cari n'aũ făcut alta de cît plagiaturi împodobite cu cele mai neașteptate greșeli în po-triva celor mai elementare cunoștinți științifice. Cei ce aũ cetit „Contemporanul“ aũ văzut că catedre foarte în-semnate sînt ținute de oameni nu numai lipsiți de cunoș-tinți, dar cu desăvîrșire ne doritori de a ști. Ce dovadă mai puternică de lipsă de spirit științific voiți de cît fap-tul că lucrările (?) D-lui Nănianu et comp. aũ fost timp de peste zece ani întrebuițate în toate școalele din țară, fără a fi mai nicăieri băgate în samă greșelele ce cuprind și fără a se luă în samă de cei de sus ciudata metodă pedagogică urmată de autori (?) ? Am avut dovezi că elevii din mulțime de școli s'aũ îmfațosat la examene fără a presupune măcar ce caraghiozlicuri aũ în-vățat în loc de știință. Am crezut de cuviință să nimi-cim cît ne a fost cu puțința buruienile cele rele, pentru a face loc unor lucrări mai potrivite cu știința despre cari vor trătă și cu regulele pedagogiei.

Ni se va zice că puteam să ne fi mărginit la ge-neralități fără să tîrim în glod și să stricăm numele atî-tor oameni cari de rău, de bine tot aũ muncit cîte ceva și în orî ce întîmplare tot ieraũ mai bunî de cît acei cari n'aũ făcut încă nemică. Noi am văzut înse de mul-țime de vreme scriindu-se prin jurnale că nu avem cărți bune de școală și că mulți profesori nu prea se po-trivesc cu locul ce aũ, etc; dar în tot deauna s'a zis că acestea sînt birfele pricinuite din urî politice și că acei ce le publică uresc naținea românească și cîte altele. Prin urmare ne-a ramas să arătăm cu nume și lămurit cine și ce a greșit, cine și de unde a plagiat și shilo-dit și slava domnului numărul celor prinși și dați pe

față a fost destul de însemnat și din punctul de vedere al cantității și din al calității. În coloanele revistei au trecut profesori primari, profesori gimnaziali, liceali și chiar universitari, chiar și un ministru a fost prins ca publicând în reviste științifice lucruri cari le cred numai cei ce se închină încă la Gromolnic, voim să amintim de D-l Aurelian și de D-l Ștefănescu cari se uneau cu ideile D-lui Donici, care caută să afle cum va fi timpul în anul viitoriu de pe așezarea planetelor! Faptul ce s'a petrecut cu acest prilej în „Revista științifică“, acum moartă, iese plin de învățăminte foarte întristătoare. D-l Hepites a văzut negreșit ce rușine pentru țară și pentru revistă pregăteau articolele meteorologice ale treimeii de învățați citată mai sus și a publicat o traducere a meteorologiei cozmice a lui Faye, care sfarmă cu desăvârșire toate visurile celor ce cred în înfurierea meteorologică a planetelor și cu toate că articolul s'a publicat în „Revista științifică“ totuși aceasta n'a deschis ochii treimeii de învățați mai sus citată și au urmat și mai departe cu nălucirile lor!

Faptul citat acum în urmă arată că ar fi fost de prisos o combatere indirectă a greșelilor, pentru că acei ce se cred acum lumina lumii nu și mai bat capul să cetească și să lumineze.

(Va urma)

I. Nădejde.

Sumariul anului II-ea al „Contemporanului“.

✓ **Audax:**

Varietăți (200); Apucături caraghioaze (342); Răsturnarea Chimiei (742); Plagiaturi în „Națiunea“ (837), (855).

✓ **Al. C. Cuza:**

Părintelui Damaschin (115); De ce? (302); Lui Damaschin. La Marea (303); Vis (D-rei

- S.N.) (412); D-rei S. N. (463); Monologul lui Barbu Lăutariul (543); Mormintul meu (688).
- ✓ **Dr. C. I. C. Detunătescu:** Vindecarea tuberculozei (240).
Horea rominului (593).
- ✓ **Un amic alșcolei:** Charta „României“ de D. G. Al. Zamfiroi (132).
- ✓ **Ed. Gruber;** Mumunia, de Ivan Turgenev (3, 43).
- ✓ **S. G.:** Cirna baloanelor (673).
- ✓ **A. P. Florentin:** Răspuns la adresa D-lui „Verax-Mordax-Vindex.“ (270).
- ✓ **Emil:** Un poet (Al. M. Macedonschi) (336); Monstruoșitate istorică (375); Alexandri & A. M. Macedonschi (424); Flori de Carpați (poezii de Z. Antinescu) (490, 621); Monstruoșități literare și științifice (504); Impușcarea oșindiiilor (568); O cușcă de fiare selbatice (Emile Zola) (753).
- ✓ **Martin:** Din trecut, poezie (517).
- ✓ **Constantin Mille:** Un poem, Unui viteaz, Spartacus, poezii (330); Căsătoria liberă (361); Nostalgie (372); Căsătoria liberă și prostituția (401); Hotărâre (459); Căsătoria liberă (472) (561); Aprobarea cărților didactice (503); Colindă (513); Căsătoria religioasă (521); Spovedania unui om nou (Dinu Milian) (529); Căsătoria liberă (577); Gîndiți (581); Un caz patologic (588); Spovedania unui om nou Dinu Milian (601); Căsătoria mea religioasă (659); Spovedania unui om nou (Dinu Milian) Moartea tatei (681); Căsnicie (687); Spovedania unui om nou (Dinu Milian) Mama (761).
- Mordax:** Decebal Novelă istorică de I. Pop. Florentin (155).
- ✓ **I. Nădejde:** Incercări de metafizică materialistă de Vasile Conta (32, 49, 88, 123, 178, 203); Teniile (Cordele sau panglice) (70); Studiul științific al limbei romine (98, 134, 869, 896, 924); Tri-nele (100); Ceva despre formele ce are copilul în pîntecele mamei sale (144); Despre înmulțirea Vertebratelor (193, 237); Despre Vulcani (262, 318, 350, 388); Războaiele cu Dacii (după de la Berge) (276, 291);

Manuscriptul de la Voroneț (Bucovina) despre „Faptele Apostolilor“ (299, 392); Nelogica unui profesor de logică (313); Ceva despre conjunctivul românesc (356); Oazele, descriere geografică de E. Hellmuth (376); Cărțile d-lui Nanianu (406); Ființi viețuitoare în cele mai mari adâncimi ale oceanului (430); Ferice de porci și de celalalte dobitoace (436); De unde vine grindina (464, 485); Despre ardere (518, 526); Sînt în lună Vulcanii ori ba? (538); Origina ființelor viețuitoare (547, 636, 746, 789, 873); Declinația cu două cazuri în romînește (571, 706, 828); Coloarea apei și a aerului (583); Știință la dl. Macedonschi (614); Oameni cu coadă (629); Lipsă de bun simț (639); Revărsarea (trad.) (641, 721); Despre familie (677, 701, 835); Mamifere Cretacee (694); Dialectul macedonean (708, 736); D-lor de la „Apărătorii“ (739); Cum se moare (trad.) (774); Antilnirea (trad.) (801); Scenă la facultatea de medicină din Iași (825); Intemeierea principatului Moldovei.—Domnii acestei țeri până la Alex. cel Bun (904); Timpurile Haotice (913, 930); Originea cuvîntului riie după D-l Burlă (921); Hunfalvy despre Romîni în Moldova și întemeierea principatului (948); Direcția urmată de „Contemporanul“ (954).

✓ **Sofiea Nădejde:** Iarăși crierul femeii după Manouvrier. Dedicatie D-lui Maiorescu (14); Un articol din „Timpul“ de la 18 Iunie 1882 (21); La un articol din „Voacea Adevărului“ (60); Jidovul leșesc (trad.) (213, 321, 243, 283); Supunerea femeilor (dup. St. Mill.) (234, 254, 307, 346, 383, 413, 452); Critica piesei „Jidovul leșesc“ (368); Unirea face puterea (441); Observări asupra cărții lui Mill, despre „Supunerea femeii“ (510); Crierii lui Gambeta (552); D. Dr. Manouvrier și crierii femeii (612); Unor doamnă de la „Scoala Romana“ (651); Libertatea femeii în prelegerea D-lui Missir (712); Starea femeii la deosebite popoare (785, 808); O

lămurire (877); Promiscuitatea, Poliandria etc. (891); Poliandrie (928); Despre Antropofagie (trad.) (938).

✓ Redacțiunea :

Apel (1); Cătră cetitorii noștri (520); Dacia viitoare (598).

✓ N. Rădeanu :

Declarație (229).

✓ T. D. Speranță :

Popa la raiu (10); Cucul țiganului (11); ✓ Cartoforul (24); Anștiințare (39); ✓ Judecata (57); Bețivul (67); ✓ Ferariul (83); Baba și popa (142); Țiganul și ursoaica (152); Cel jumătate urs (163); ✓ Nafora țiganului (297); Țiganul la plug (358); ✓ Un danciu mort (373); Țiganul la vie (418); Povestea poveștelor (444, 481); ✓ Cel cu peștele (551); Poclonul țiganilor (579); Poclonul țiganilor (609); Țiganul și cărașul (666); ✓ Țiganul la pește (654); ✓ Hulubi țigănești (689); Țiganul la deal (690); ✓ Mesia țiganilor (692); Popa și pârclaciul (729); Țiganul norocos (759); Țiganul cu vulpea (768); Țiganul șiret (780); Țiganul domn (813); Baba și țiganul (815, 845); Balamis-balmuș (850); Povestea nevăzută și neauzită (884); Ceva din generalizarea instrucției în tot poporul, de I. P. Florentin (866); Racii boierului (910); ✓ Călătoria popei (922).

✓ Simbad :

Din călătoriile lui Simbad mărinarul (116, 127, 138).

✓ Someșanul :

Mă nădăieam ieū că dintr'atîta trebuie să fie unul și al dracului, (Probă de limbă de pe Someșul Mare în Ardeal) (656); Isteață și pace (841).

T. U :

Noutăți științifice (29); Descoperirea D-ru-lui Felizet (152); Cărțile d-lui Nanian (191, 232); Ghiată ferbinte (339); Noutăți științifice (479); In chestia anghinei (498); Rolul splinei (500); Ceva despre obiceiurile albinelor (517); Hrănirea artificială (558, 627).

Verax :

Todorică plagiat de C. Negruți de pe Federico lui Merimée (63); Tvorenia sviatihū otșevū (94); Isprăvile pseudo-poetului Stan (113); Monstruoșitate (153); Spicuituri limbice din „Higea” (159); Elemente de Geo-

logie, de Simion C. Michaelescu (223); Monstruoziții geografice (274); Un schiloditoriū de limbă propășit la revista „Asachi” (364); Adevărul în cărțile noastre de istorie (390, 439, 864); Romeo și Iulieta (421); Cite-va cuvinte d-lui Tănase Lup-bătrîn (438); Știința la D-l I. P. Eliadi de la școala Romîna din Ploești (461); Petru Aron în istorie și în „Tinereta lui Ștefan cel Mare” a D-lui I. P. Florentin (555); Mare descoperire (632); Conferența de la Universitate (675), Conferența D-lui Hjdău (698); Conferența de la Universitate (717); Oamenii deștepti (562); Bureții în „Voacea Romîna din Craiova (665); Conferența de la Universitate (675); Zimbri în cameră (711); Conferența D-lui Xenopol (despre teoria lui Rössler) (731); O domnișoară din tagma prea cinstită a plagiatorilor (771); Baza pozitivă a artei (782); „Universalul” gazetă poporană pentru litere, științe, economie etc. Iași (793); Critică (820, 852); Limbă și știință în „Universalul” (832).

V index :

Ce felii de matematic este D. E. Ciocaneli prof. la școala centrală de fete din București (184); Civilizația engleză și bicu-irea fetelor (187).

Vedetot :

A. D. Xenopol :

X :

Bătae în scoli (399); Geniu necunoscut (600); Realism și idealism (857).

Un cuib de demoralizare (130); Din vocabulismul latin și romîn de Ar. Densușanu (174); Știința la D-l Macedonschi de la „Literatoriul” (304); Despre scrisoarea la Egipteni (433, 630); Angina difterică, cauza și trat. (633); Citeva cuvinte asupra Egiptului (865); Ce este și ce au fost Sahara? (950).

W :

Cite-va considerații asupra tip. ominești (18, 78, 114, 172, 305, 395, 667, 797, 861, 901, 942); Spiritiștii (514).

Pețitorii (105); Un poet amarezat (210).
Feliurimi (878, 991).

*
*
* * *